

Foto: Søren Kuhn Larsen

Flugten til Amerika

Dansk film i tal – spredning og økonomi i biografdistributionen

Nok er der filmkrise, men folk ser jo film som aldrig før. Blot ses de på video og TV, så filmkrisen er snarere en biografkrise. Billetsalget har været støt faldende siden højdepunktet i 1953 på 59 millioner billetter; Nedgangen fortsætter i 80'erne, men amerikanske og engelske film går udmærket – det er de danske film, der skræmmer publikum væk!

Generelt kommer der færre nye premierefilm og færre film i udlejning – danske og udenlandske – i det hele taget.

Antallet af biografforeviste film er faldende i takt med billetsalget, fra 2199 i 1977 til 1625 i 1984. Til gengæld vises de enkelte film flere gange, antallet af forevisninger er steget, hvilket bl.a. skyldes opretholdelsen af antallet af biografale i kraft af nye multibiografer med mindre sale. Der var 442 sale i 1977 og 429 i 1985. Til gengæld var der kun 241 biografer i 1985, en reduktion på ca. en trediedel. Multibiograferne findes næsten udelukkende i større byer, hvor biograferne altså koncentrerer (se iøvrigt tabel: „Biograf-løse kommuner“).

De stadig færre film i udlejning skyldes for det første, at udlejerne kun tjener penge på en mindre del af filmene, de ca. 20%, der sælger over 5000 billetter. De resterende 80% enten tjener udgifterne hjem eller gør ikke engang det, ca. 40% af filmene ses af under 500 tilskuere ialt. Det er primært de ca. 2%, som når over 50.000 tilskuere, der gør

af Kaare Schmidt

filmudlejning profitabel. Feks. *Mit Afrika*, der i 1986 indspillede ca. 30 millioner kroner af den samlede omsætning på godt 250 mio kr. i danske biografer.

For det andet hænger det faldende antal film i udlejning sammen med de nye distributionsmedier, primært video (på længere sigt også abonnement-TV og satellitkanaler med nye film). Udviklingen var igang før video kom til, men i 80'erne forstærker video tempoet. Der er siden påbegyndelsen af videoudlejning i Danmark i 1981 udsendt omkring tusind film om året. Afstanden fra biografpremiere til videopremiere bliver stadig kortere og ligger nu typisk på et halvt år for

udenlandske film, mens de danske almindeligvis venter et helt år. Da der ikke er nok nye film, kommer der endvidere flere og flere ældre film på video (foruden en del, som slet ikke får biografpremiere herhjemme).

Fastmotion

Dermed erstatter video biografernes repræmierer og kommer på tværs af den hidtidige langsomme spredning af premierefilmene fra storbybiografer til provinsbiografer. En film kan nu ofte lejes på video før den når den lokale biograf. Det forstærker biograf døden i landdistrikterne, hvor leen allerede har gjort stort indhug. Enten må man tage til en større by for at se film i en biograf eller leje filmene på video hos den lokale forhandler, som enhver lilleby har. Der er ialt ca. tusind videoforhandlere i Danmark, altså over dobbelt så mange som der er biografale.

Filmenes stadigt hurtigere overgang fra biograf til de nye distributionsmedier medfører, at filmene skal hente biografindtægten hjem på kortere tid. Svagere film er næsten udspillet efter perioden på premierebiograferne, og de fleste opnår 80-85% af deres totale biografomsætning inden for det første år. Danske film har i 80'erne indtjent 65-75% det første år, hvilket tyder på en for langsom cirkulationstid, så filmene får et mindre publikum end de kunne have fået.

Danske film udsendes nu normalt i elleve kopier, hvormed en film kan nå landet rundt

Biograf-løse kommuner 1977-85

	1977	1985
Hovedstads-regionen	13	15
Bykommuner	–	1
Landkommuner	57	94
Ialt	70	110
Procent af alle 275 kommuner	25	40

Kilde: Frank Henriksen

på ca. halvandet år (og halvandet år er netop den tid, der skal gå fra biografpremieren, før Danmarks Radio kan vise film, som man selv har skudt penge i gennem Co-Produktionsfonden FI/DR). For tiden eksperimenterer FI og Filmbranchens Samarbejds- og Ideudvalg med et større kopiantal, så filmene kan komme hurtigere rundt og dermed fange et større publikum. Og så kan de nye film også hurtigere udsendes på video uden at skade biografomsætningen.

Biografen tenderer mod at blive mere eksklusiv, et premieremedium, der sikrer filmene den nødvendige omtale for profitabelt videre salg til de elektroniske medier, og samtidig sikrer et mere kræsnt publikum den specielle oplevelse, som ligger i overlegen teknik, stort lærred, intens koncentration i mørket og mange tilskuers fælles, oplevelsesforstærkende reaktion. Det faldende antal film i udlejning er således konsekvens af biografens ændrede rolle og filmenes kortere levetid i biografrepertoiret som optakt til en længere levetid i andre medier.

Dansk og udenlandsk

Både antallet af udenlandske og af danske film er faldende. Men de forskellige landes andele af udbudet på det danske marked

ændres. Danske films andel er nogenlunde konstant, mens de amerikanske films andel er stigende, og alle andre landes andele er faldende. Fordelingen er resultat af udlejernes valg for så vidt angår importen af udenlandske film. Dette valg ser ud til at være en reaktion på efterspørgslen, henholdsvis biografernes valg blandt de udlejede film og publikums valg blandt de foreviste film, idet ændringerne i fordelingen er større i disse to led (antal forestillinger og billetsalg).

I kroner og øre har amerikanske film holdt skansen med en nogenlunde konstant omsætning (den totale nedgang i billetsalget modsvares for USA af en større andel). Det samme har engelske film, men de har ydermere gjort det trods en faldende andel af film. De engelske film har fået flere tilskuere.

Det faldende tilskuertal i biografene er således gået ud over alle andre landes film. Og mest mærkbart har publikum svigtet danske film. Det er så meget mere påfaldende, da den danske andel af filmudbuddet er konstant, og lokale film traditionelt har hjemmefordel i kraft af sprog og kultur. Denne fordel nævnes almindeligvis som forklaring på, hvorfor danske film trods udenlandsk dominans på biografmarkedet siden stumfilmtiden har haft 30-40% af publikum indtil halvfjerdserne – og fortsat har det på

videomarkedet, hvor næsten alle danske film fra de sidste 40 år nu har været i udlejning. Men hjemmefordel er åbenbart ikke nok, det viser den faldende andel af publikum. Det betyder altså også noget, hvilken slags film, der tilbydes.

Et finsk problem

Dansk film har nu fået det, der ellers kendes som et „finsk problem“ – at hjemmepublikummet ikke er særligt begejstret for de hjemmefrembragte film (derimod øger svensk film for tiden sin andel af hjemmemarkedet). T. Bak Jensen rapporten har beregnet, at „de danske premierefilms andel af biografernes samlede filmindtægter (er) steget med 36% (1980-85). Sagt med andre ord er tilskuernes interesse for gamle danske film faldet i perioden . . . Det fremgår ikke af beregningen, om der er specielle forhold, der kan forklare premierefilmens større betydning de seneste år.“ Men det kan skyldes en kvalitetsforbedring, gættet der på: „Et bedre produkt giver større omsætning“ (s. 60-61).

Men premierefilmens større andel (1980-85 fra 24% til 51% af billetindtægterne på danske film) kan også tolkes lige omvendt. Der er jo i det hele taget meget færre og dermed først og fremmest færre gamle film i biografudlejning, og de nye film henter penge hjem på stadig kortere tid, hvorefter begge dele overgår til video, hvor de gamle danske film har et kæmpepublikum. Interessen for gamle danske film er således ikke faldet (snarere steget) men blot flyttet væk fra biografen, hvor de følgelig ikke mere kan medvirke til at opretholde dansk films markedsandel. Da denne markedsandel er gået ned, samtidig med at premierefilmene er kommet til at dominere markedet, så må det jo være premierefilmene, der taber markedsandelen.

Derfor kan de nye film godt være f.eks. teknisk bedre (som T. Bak Jensen skriver), blot giver det bedre produkt ikke større men mindre omsætning end de gode gamle dårlige film. De nye film kan være udmærkede – hvis de er det – men de er måske en forkert slags film, når det gælder popularitet. Set fra det „store“ publikums, fra biografernes og fra investorernes side laves der simpelt hen ikke nok „dårlige“ film – så gode som i gamle dage. Eller for den sags skyld tilstrækkeligt mange kunstnerisk vellykkede film, som også kan samle et publikum. Problemet er ikke, at de gamle film er blevet upopulære og heller ikke at de er væk fra biografene, men at de nye film ikke er populære nok. Dansk film har et finsk problem.

Penge

Antallet af danske film i biografudlejning er faldet fra 336 i 1977 og 326 i 1981 (videos første år) til 242 i 1984. De 242 svarer til de sidste 15-20 års produktion, som simpelt hen er mindre populære end de gamle film var. Og er på video, hvor de store danske succeser er

Filmudbud og efterspørgsel

i danske biograf (efter oprindelsesland) 1977-84

	1977			1984		
FILM ialt	2.199			1.625		
FORESTILLINGER	282.209			354.403		
ialt	17.129.000			11.787.000		
SOLGTE						
BILLETTER ialt						
heraf procent						
DANMARK	15,3	26,2	33,3	14,9	18,3	23,4
USA	40	40,5	36,3	48,1	58,5	55,9
ENGLAND	8,5	8,4	9,4	7	9,7	11,5
FRANKRIG og ITALIEN	15,1	11,2	9,4	11,6	5,3	3,6
IALT	78,6	86,3	88,4	81,6	91,8	94,4

Øvrige lande udgør hvert under 2%.

Frankrig og Italien er slået sammen p.gr. af deres mange co-produktioner.

Kilde: Frank Henriksen: Biografilmene i Danmark

Morten Korch, Far-til-fire og lignende (foruden Olsen-banden fra 70'erne). På dette nye marked anslås hver film i de nævnte serier foreløbig at have indspillet ialt 1,5 mio. kr. til videoforhandlerne, 0,5 mio til udlejerne og 1 mio til producenten. Det giver omkring 75.000 udlejninger pr. film (à 40 kr.) og et anslået publikum på mindst 225.000, idet mindst tre personer gennemsnitligt ser en hjemlejet videofilm.

T. Bak Jensen rapporten anslår, at 7,5 millioner så danske film på video i 1984 mod 2,7 millioner i biografen. Den samlede omsætning på videomarkedet var i 1986 ca. 600 mio kr. mod biografernes godt 250 mio. kr. Når omkring en trediedel af videoomsætningen stammer fra danske film, må det altså blive ca. 200 mio. kr. og dermed et væsentligt forøget tilskuertal siden 1984. Biografernes omsætning er fra 1980-85 faldet fra 261 til 253 mio kr. (plus inflationen), hvoraf de danske film tegner sig for et fald fra 55 til 44 mio kr. – fra 21 til 17,6% af omsætningen.

Tilskuertallet til danske film i biografen er fra 1977 til 1984 mere end halveret, fra 5,7 til 2,75 millioner, dvs fra gennemsnitligt 16.964 til 11.364 tilskuere pr. film og fra 77 til 43 tilskuere pr. forestilling. Samtidig er tilskuertallet til engelske film i danske biografteater steg- et fra godt 5.000 pr. film til godt 12.000, så de engelske film nu er mere populære end de danske (de amerikanske samler konstant omkring 8.000 tilskuere pr. film).

Der er som sagt tale om gennemsnit (for at kunne sammenligne), der dækker over en udtalt spredning på succeser og fiaskoer. I Rigsrevisionens beretning af 1985 om filmproduktionen 1979-83 fremgår, at 16 af ialt 46 danske film havde indtjent fra 0-0,5 mio kr. til producenten og fem film over 3 mio kr. Det generelle underskud på danske film ses i Figur: „Udgifter og indtægter” – kun i 1981 og 1983 blev de private producenters samlede udgifter spillet hjem. Kun én film indtjente de samlede omkostninger og gav overskud (*Rend mig i traditionerne*, 1979), og af den totale statsstøtte 1979-83 på 119 mio kr. blev kun ca. 3% (4 mio kr.) tilbagebetalt. Tre film havde så små indtægter, at det end ikke dækkede lanceringsomkostningerne, én havde en bruttoindtægt på ca. 11.000 kr, og *Kniven i hjertet* (1981) nåede op på en statsstøtte pr. solgt biografbillet på 939 kr.

Kultur

På den anden side er det gennemsnitlige stats- tilskud pr. solgt teaterbillet langt højere end på filmbilletterne, og alene stotten til Århus Teater er af samme størrelse som hele filmstøtten. Hvis kulturpolitikken ikke finder det mindre vigtigt at sikre danske film end dansk opført teater – der jo ofte består af oversatte, uden- landske stykker, hvad filmene ikke gør! – så er der ikke noget at græde over.

Til gengæld må danske film så betragtes som elitekunst, sådan som filmloven da også

Udgifter og indtægter

De venstre-vendte søjler:

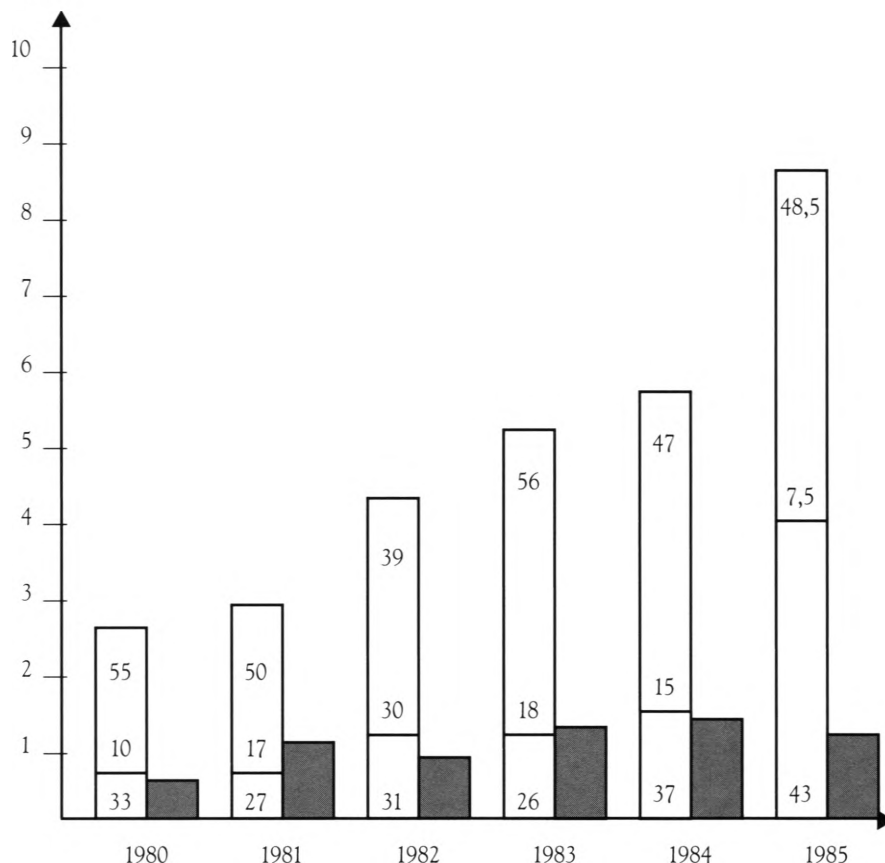
Produktionsomkostninger (gennemsnit pr. film). Tallene angiver andel i procent. Over stregen den offentlige støtte, øverst FI, nederst Co-Produktionsfonden FI/DR. Tallet under stregen er den private kapital (egenkapitalen). Sammenlagt giver tallene ikke hver gang 100%, da der kan optræde en ikke nærmere oplyst „diverse” andel.

De højre-vendte søjler:

Nettoindtægter, dvs. producentens bruttoindtægt minus lanceringsomkostninger.

Af billetindtægterne får biografen ca. 55% og af det resterende, filmlejen, får udlejeren op til 20%. Resten er bruttoindtægten, hvoraf lanceringsomkostningerne i perioden har ligget på omkring 30%.

Millioner kroner

Kilder: Rigsrevisionen, Frank Henriksen, T. Bak Jensen.

hidtil har gjort det med sin pointering af støtten til filmkunst. I den forstand har loven været en succes, ikke fordi alle de støttede film nødvendigvis har været stor kunst, men det er dog lykkedes at begrænse filmenes folkelige tiltrækning. Af et samlet fald i solgte biografbilletter på ca. 750.000 om året har dansk film tegnet sig for omkring de 400.000 – langt over halvdelen af hele tilbagegangen.

Dermed være ikke sagt, at nu må man glemme alt om kunst og satse på røde heste. Men populære danske film er en nødvendighed for biografernes beståen – specielt dem i provinsen – og i sidste ende også for opretholdelsen af det produktionsapparat og den kontinuitet i arbejdet hos filmmagerne, som statsstøttens blandingsøkonomiske udformning er dannet for at sikre. Og så kan man vel heller ikke se helt bort fra, at biografpublikummets majoritet har en ganske legitim

interesse i at få danske film efter dets egen smag. Det må være del af en dansk filmkultur, hvis den ikke helt skal overgå til udlandet.

Det aktuelle lovforslags væsentligste ny- skabelse er nok forsøget på at dele vej og vind mere lige, at støtte både den populære film gennem 50/50 ordningen uden konsulentvurdering og den kunstintenderede film efter samme system som hidtil. Men med den forskel, at konsulenter og filmfolk i det sidstnævnte tilfælde kan arbejde helt klart efter kunstneriske kriterier, uden slinger i valsen. Det skal så vise sig om branchen stadig kan lave publikumstræffere som i gamle dage. Eller om det talent er forsvundet, eller publikum har fundet andre græsgange. Og om dansk filmkunst kan udfolde sig mere inspireret og fabulerende.